

EGY BÉKÉS-BÁNÁTI LÉVITA A XIX-XX. SZÁZAD FORDULÓJÁN

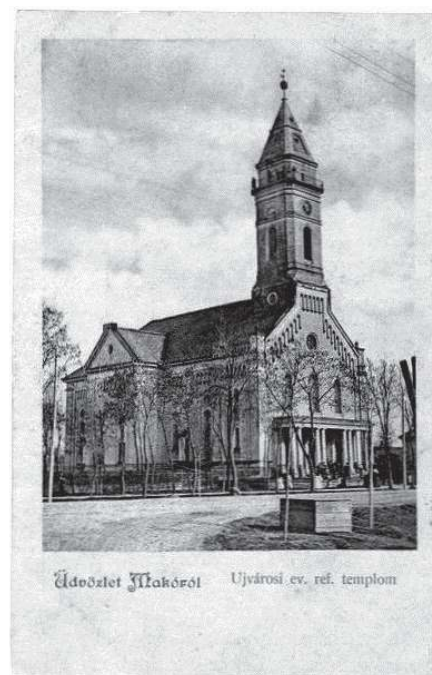
Kommentált, új adatok Vöröss István költő nemzetségtáblájára*

Közbeszédünkben mára kikopott héber eredetű szó a lévita. A református egyház leányegyházaiban az istentiszteleteken imával előkönyörgő, szentségeket ki nem szolgáltatható tanító-lelkészt takarja. A Vöröss Zsigmond és Komáromi Krisztina házasságából Hódmezővásárhely, Tarján 140. szám alatt 1860. szeptember 20-án született második Vöröss Zsigmondról korábban csak érintően írtunk (Vásárhelyi Látóhatár 2016/1, Bűnösök és férfiak). Az azóta végzett, korántsem teljes forrásfeltárással új információk birtokában már bővebben szólhatunk róla is. 1879-ben a helyi „reformált főgymnasium”-ban maturált, majd a Magyarországi Református Egyház megalakulásának évétől, 1881-től teológiát hallgatott Debrecenben. Ifjúkori éveiből több publikációjáról tudunk, a róla szóló hírek pedig felrajzolják pályaképét. Első „lelkészképességi vizsgája” után megkapta az exmissio-t, a segédlelkészi szolgálatra történő kibocsátást. Szeremlei Sámuel feljegyzése szerint 1884 májusától egy évig szülővárosában szolgált. A következő évben, második vizsgája után előbb Tisza-Roffon, majd, mint „25. korévén túl lévő segédlelkész, ki iskolai és szolgálati bizonyítványai jelessége által társai között előnyösen ismeretes, egyházi hivatalban már egy éven át működött,” az akkor újonnan felépült Makó-újvárosi templom gyülekezetének egyik segédlelkésze lett Csécsi Miklós mellett. Ekkor épült a két tantermet és két tanítói lakást magába foglaló iskola, és a lelkészlak is. Feladata a rendes lelkésszel váltva „halottakat temetni, canonicus órákon prédikálni, nagy ünnepeken a legátusi teendőt végezni, a confirmándusokat oktatni.” Fizetésen túli juttatás a palástdíj és egy lakószoba a parókiaán. A makói presbitérium 1889 őszétől bízta meg Magyarcsanád és a szomszéd községek lelkész-tanítói feladataival. Beiratkozott a nagykőrösi tanítóképzőbe, de oklevelet később szerzett, mert alig fél év múlva a már fejlett iparú Krassó-Szörény vármegyei Resicabányára és annak leányegyházaihoz került kinevezésre. Itt „idegen nemzetiségek és felekezetek közé ékelve, 4-500 lélek református magyar 12 ezer idegen között oly helyzetben van, hogy ha a felsegélő kar, gyámolításukra nem megy, a túlnyomó idegen áram által magával sodortatik, vallásától és nemzetiségétől megfosztatik. Fennmaradására a békés-bánati tractus az első lépést megtette, amennyiben a Resiczán és környékén élő hitfeleink részére missziói lelkészséget szervezett. Az egyház folyó évi március 9-én megalakult az osztrák-magyar vasúttársaság által pénzben és fában nyújtott subventió segítségével. De iskolaháza, imaháza, lelkészi lakása még nincs. Pedig ezeknek s különösen az iskolaháznak előállítását életkérdés a missziós egyházra nézve. Sajnosan tapasztaljuk, hogy az ifjabb nemzedék alig bír fogalommal egyházunk tanairól, magyarul meg éppen törve beszél...” – írta új állomáshelyéről, ahol évi javadalma „szabad lakáson és stólán kívül 700 forint és 20 köbméter tűzifa, a 700 forintban bent foglaltatik 200 forint missziói illeték...” – Beiktatásakor hangzott fel ott először Isten igéje magyarul (a megalakulástól ott szolgált lelkészek, így az ő nevét is, emléktábla őrzi). A kis eklézsia rendszeres külső támogatásban részesült, így hamarosan megoldódott az imaház, és iskolaház, a lelkészlakás kérdése. Rendelkezésre nem álló anyakönyvek miatt nem tudni, hogy mikor kötött házasságot a 24 évesen tiszaburai jegyző, a '48-as nemzetőr Bán Sámuel és Mocsári Emma ötödik leányával, Izabellával. Ugyanezért nem ismertek első gyermekük pontos anyakönyvi adatai sem, aki már harmadik Zsigmond a családban (születési éve az ő fiának anyakönyvi adatai után 1891-re tehető). Következő év őszén a vásárhelyi református egyház a csanádi püspökség makói uradalmához tartozó Lelén (Püspöktele, Maroslele) mint új filiájában egyházközséget szervezett, ahová őt hívta el. A megkeresésre 1892. október 29-én küldött válaszában többek ezt írta: „én ez állomást, a vele járó köteleességeket, elfogadom, s ha a jó Isten segít, a jövő hó közepe táján el is foglalom. A napot határozottan még nem tudhatom, miután az attól függ, vajjon mikor érkezik meg mostani helyemre a Nagytiszteletű Esperes Úr által küldendő utódom? Midőn a bizalmat még egyszer megköszönöm, azon ígéretem mellett, hogy a szeretet elve által vezérelt munkálkodásom-

ban, mint eddigi múltamban, úgy ezután is az anyaszentegyház erkölcsi és anyagi érdekében való önzetlen buzgólkodás, kitartás és igyekezet fognak vezérelni.” – Ennek megfelelően az Ótemplomi Református Egyházközség új „lelki leányegyházának” anyakönyvi lapjain 1893 márciusától bukkan fel szignója. Második gyermekük, Miklós 1894. szeptember közepén született, keresztelőjére 13-án ismeretlen okból, Tiszaburán került sor (a rendelkezésre álló adatbázis a születés helyét, idejét nem rögzíti). Erről a missziójáról azonban még nevét sem jegyezték fel, a község mai történetírója egy helyismereti munkafüzetben csupán annyit közöl, hogy „dolgozik a faluban ez idő tájt egy református lelkész-tanító is, aki valószínűleg valamelyik hívő házában tanít.” – Sem imaház, sem lelkészi hivatal, nemhogy református templom vagy iskola lett volna a katolikus településen. Fizetése elmaradt, amiért még évek múlva is hiába perelt, például 1903-ban a vásárhelyi egyháztanácsülésen (április 6.), ahol „követelésére nézve kimondattott, hogy mivel Lele Csanád vármegyében van, ott indítsa meg az adósok ellen az eljárást.” – Negyedévvvel később a szegedi egyházmenyei közgyűlésen az ügy tárgya hangzatosan „elmaradt temetési krajczárok”, de számára kedvező befejezésről nincs tudomásunk. Utolsó lelei bejegyzése az esketési anyakönyv lezárása 1895. szeptember 30-án, de ez nem ottani szolgálatának végét jelenti, ugyanis lelei lelkészként vett részt az egyházmegye nagykikindai közgyűlésén 1896. április végén. Ezen jelen volt Tatár János makói születésű, iskoláit ott és Hódmezővásárhelyen, majd a debreceni teológián végző, haláláig Szeghalmon szolgáló lelkész, a községi közművelődési bizottság elnöke. Talán ekkor határozta el, hogy Szeghalomra helyezteti magát, mindenestre Tatár halála után mint szeghalmi időközlelki lelkész írt róla nekrológot, mondott sírbeszédet fölötte 1899. október 3-án. Szeghalmon az egyházkerület „egyik legfényesebb, első osztályú

parochiáján” ideális körülmények fogadták. Jó kapcsolatot ápolt a helyi Polgári Olvasóegylettel, a Nemzeti Szövetséggel, a népkönyvtár „könyvtárnoka” lett. Indult a szeghalmi papválasztáson, ám a szavazatoknak csak harmadát kapta. Mivel még ez év nyárvégén a nagykőrösi tanítóképzőben megszerezte oklevelét, megpályázta a Pápai Református Főgimnázium vallás tanári állását. Nem ő nyerte el, pedig tanítói oklevele lelkészi besorolását „egy osztállyal” emelte. Itt született harmadik fiuk, Sámuel, 1898. december 29-én, a Templom utca 337. sz. alatt. Dolgai működéséről vagy nem működéséről sokat elárul, hogy az egyházmegyei közgyűlés csak 1901 októberében hagyta jóvá Füzesgyarmatra történt áthelyezését, pedig már szeptember közepén, mint ottani lelkész tanító tartott gyermeknevelési előadást a sárréti tanítóegyesület évi rendes közgyűlésén. A következő években fontolgatta hazatérését, így megpályázta a vásárhelyi Szabó János esperes halálával 1903-ban megüresedett első osztályú lelkészi állást, ennek betöltésére végül Losonczy Endre kunágotai lelkészt választották meg. Bizonyára élt még a köztudatban a Vöröss családra nem hízélgő közelmúltú esemény, Vöröss Zsigmond városi adószedő és egyik fia, István árva-pénztári könyvvezető egymástól független, de egyformán bűncselekmény gyanúját fölvető gondatlan ügykezelése, ahol az utóbbi kivizsgálása még mindig folyamatban volt a gyanúsított öngyilkossága ellenére. Előbbi apja, utóbbi testvére volt a lévitának. Megkockáztatható feltételezés, hogy hosszan elnyúló bérvitája végére is pontot kívántak tenni azzal, mikor még ezen a nyáron Tövishát szilágyszéri (Szilágy-Szeér) eklézsiáját bízták rá. Vásárhely egyik történetírója, Fejérváry József szerint Péren és Zsibón is működött, de ezt sem megerősíteni sem cáfolni nem tudjuk. Mivel a számításba vehető időszak (látható) anyakönyveiben, adatbázisában nem szerepel, csak valószínűsíthető, hogy ekkor született negyedik gyermekük, István. 1908 elején ismét megkísérelt közelebb kerülni szülőföldjéhez, de a békéscsabai lelkészi állást sem sikerült elnyerni. Következő év nyarán kettős gyász érte a családot: Komáromi Krisztina, az édesanyja június 18-án 71 éves korában elhunyt, férje, a nyugállományú tanító, majd városi adószedő Zsigmond, 82 évesen augusztus 2-án követte őt a hódmezővásárhelyi Kincses temetőbe. 1910-ben a szülővárosában megüresedett egyházi anyakönyvvezetői állásra is pályázott. A július 11-i presbiteri gyűlés jegyzőkönyve szerint kérését, hogy a státusz állandó lelkészi állás legyen, nem tudták figyelembe venni, mert az anyakönyvvezetői állást segédlelkészi jelleggel kívánták fenntartani. Ezért a nevében eljáró Égető Imre tanító ezt tudomásul véve a pályázatot visszavonta.

Az I. világháború során Szilágyságot a közvetlen harci események ugyan elkerülték, de a hadi intézkedések itt is érvénybe léptek, a 18. életévüket betöltötteket besorozták, az alkalmasakat bevonultatták. Vöröss Zsigmond két nagyfia, Zsigmond és Miklós mint „hadra fogható férfiak”, népfelkelő alakulatba kerültek. 1916. augusztus 27-én Románia hadat üzent az Osztrák-Magyar Monarchiának, és a Déli-Kárpátok szorosain betört Erdélybe. „Hatósági felkérésre ezen a vasárnapon a kálvinista katedrálról még a nép megnyugtatásának igéi hangzottak, s aznap este már égett a határ s orozva meglepett magyar hivatalnokok és határőrök vére folyt, s reggel felé félrevert harangok riasztották menekülésre a háromszéki és csíki székely falvak népét. Annál a rengeteg vagyon romlásnál, melyet a nép minden javainak hátrahagyásával szenvedett, összehasonlíthatatlanul nagyobb és veszesebb az a romlás, mely a mindenfajta hatóság iránti bizalomnak minden maradványát egyszerre elsöpörte s a mindenfajta áruulás fantasztikus híreinek adott lobogásra hevítő lángot” – írta az Erdélyi Református Egyházkerület főjegyzője, Nagy Károly a Református Szemlében szeptember közepén. A menekültáradat eljutott a Dunántúlra is, és nem csupán széki, csíki székelyek, de más népek-nemzetségek is, kortársi becslés szerint legkevesebb 200 ezer fő. Tiszaburán volt református lelkész Jákó Balázs, az ő Lujza leánya Bán Miklós, Vöröss Zsigmond sógorának felesége, kézenfekvő volt oda térni haza, de már aktív tevékenységet nem folytatott. Elsőszülött Zsigmond fiuk, az ismert adatok szerint a háború utolsó évében, 1918-ban, orosz hadifogságba került, ahonnan 1920-ban tért haza. Miklós a Pesti Hírlap 1916. március 31-i száma szerint, mint a 68. gyalogezred örvezetője, előző év októberéig a Rokitno környéki harcokban kilencszer sebesült, és a Volhiniai kormányzásban levő Radzivilovban hősi halált halt (szintén északi harctér, ma ukrán terület). Holttá nyilvánításáról hivatalos értesítés nem érkezett, talán nem is kérvényezték, mert a család hagyatéki irataiban Miklós „nőtlen,

hadban eltűnt, tartózkodási helye ismeretlen távol.” Édesanyjuk, Bán Izabella szívszélhűdés következtében 1922. augusztus 7-én hunyt el, szülőfalujában temették. A harmadszülött Sámuel Tiszaburán gazdálkodott, „sarkadi” előnévvel 1923. január közepén jegyezte el a nyíregyházi illetőségű szelefarmosi Bodó Ignác nyugalmazott dohánybevéltő tiszt lányát, Lilit, akitől 1924. március 17-én fia született. Esetében az ősi származási helyre utaló előnév indokolt a vörös diktatúra bukása után Hódmezővásárhelyen bujkáló, gyilkossággal vádolt, később felmentett, ugyanígy nevezett lakatossegéd miatt. A negyedik fiú, István, az 1930-as években szintén tiszaburai lakos, kisbirtokosként gazdálkodott, Göde Irénnel kötött házasságából két fia született. Második Vöröss Zsigmond özvegye harmadik évében, 1925. január 22-én hunyt el, ő is a burai temetőben nyugszik.

Az itt összefoglaltak nagyrészt igazolják Dica (a költő műzsája) visszaemlékezését, miszerint a verses szerelmi regény, a Bronztükör harmadik szakaszának helyszíne a burai folyópart, továbbá Fejérvárynak a település és a Vöröss család kapcsolatára utaló, semmivel alá nem támasztott kijelentését...

Béres Dezső

*Részlet a készülő, forráshivatkozásokkal jegyzetelt tanulmányból. Az idézőjelbe tett, korabeli vendégszövegek helyesírását, szóalakjait, szórendjét megőriztük.